

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
~~Socken:~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Vaktmästare
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs
Adress: Hamngatan 12, Höganäs. Födelsedag: 24/2.

Fastlagen.	s. 1.
Påskan.	s. 2.
Valborgsmässoafton och 1:a maj.	s. 3.
Pingsten.	s. 4.
Midsommar.	s. 5.
Mikaeli marknad.	s. 6.
Ljusinbrinning okänd i Höganäs.	s. 7.
Mårten.	s. 8.
Lucia.	s. 9.
Källor.	s. 10.
Eldar.	s. 10.
Utklädningar.	s. 10.
Höganäs'utveckling.	s. 11-15.
Julseder och bruk förr och nu.	s. 16-20.

ACC. NR.

No. 7480 : 1

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress: _____
~~Socken:~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fastlagen.

-Fastlagen var en av de största festerna för oss som bodde här nere vid sjön. Det stora evenemanget hette slå katten ur tunnan, och det ägde rum uppe på Hotell Schweiz. Källarmästare Schweiz hade dukat två bord, ett med bullar och ett med groggar så många man ville ha. Gästerna blevo bjudna på allt. De betalade entré men ingenting extra för förtäringen. Kyparna kommo fram med den ena litem efter den andra. Allt gick synnerligen okonstlat till.

-Hade de någon riktig katt i tunnan?

-Nej, nej. Ute på landsbygden ved drängarna med sina hästar. Katten försvann redan på 70-talet och ersattes med en flaska. På "Schweitz" virades en halv liter konjak in så att flaskan inte gick i kras. Den som lyckades slå ut flaskan blev kattakung och bars runt i salen. Se'n de hade tagit maskerna av sig de hade nämligen sådana på sig - gick de runt i sta'n. Schweiz var från Tyskland och det var han som införde maskeraderna i Höganäs.

ACC. Nr:

M 7480:2.

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: L u g g u d e

Adress:

~~xx~~ ~~xx~~ ~~xx~~ ~~xx~~ Höganäs Stad. Berättat av: Nils Svensson

Uppteckningsår: 1941

Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Påskan.

-Vid påskan åt man färgade ägg, och så rullade vi färgade ägg.
Hjälpmedlet var en takpanna och reglerna var 1 öre per stöt
eller 1 kula. Fisk eller gröt förekom inte vid påskan.

ACC. N.R.

M. 7480:3.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
~~Staden~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Valborgsmässoafton och 1:a maj.

-Siste april sjöng vi maj i by. En bar alltid korgen och så
satte en annan en grön kvist vid fönstret. Jag minns en gång
när vi voro mycket små att vi sjöng:

Här stå vi piltar små.

Sommaren är ljuvlig för oss alla.

När vi blevo vuxna och mera företagsamma och djärva, sjöng
vi, om vi inte fick någonting:

Så sov din late stut,

tills loppor och lus kör dig ut.

Tackversen löd:

Och tack och tack det ska ni ha,
för gåvan den var ganska bra.

ACC. N:R

M. 7480:4

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter "elin
Härad: L u g g u d e Adress:
Söcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Pingsten.

-Pingsten var utflyktshelgen framför allt. Pingstdagen för så många som kunde till Kullaberg. På berget satt en puckelryggig speleman, Jeppson, och spelade upp till dans. 2 dag för vi alltid till Haga vid Arild. Där var ett rysligt vimmel och liv då. Där var affärsstånd precis som vid Kiviks marknad, och förutom dans förekom också ölservering. Där var mycket trevligt, men stället var tyvärr även beryktat för bråk och slagsmål. 2 dag pingst släpptes "Barrabam" lös.
-Tog ni in grönt inomhus?
-Nej.
-Förekom pingstbrudar?
-Nej.

ACC. N:R.

M. 7480:5

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
~~Staden~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Midsommar.

-Bolaget bekostade "anläggandet" av majstången och ölet i tunnorna som serverades uppe i Tivoliparken. Släppte också Bolaget till. Där var två dansbanor och vid varje sutto tre spelemän. Det var sådana män som Carl Moberg, Nils Arnberg, Sjöberg, Ludvig Olsson, om för resten själv tillverkat fioler och Karl Bogren. De stora majstängerna bekostades som sagt av Bolaget, som också lade dansbanorna åt de danslystna.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7480/6

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
~~Söcken~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mikaeli marknad.

-Sista lördagen i oktober var en märkesdag, ty då var här en marknad som säkert kunde tävka med Kiviks. Marknaderna blomstrade under många år, men för 15 år sedan försökte affärsmännen stoppa dem. Cirkus och sådant ha nu inte heller någon mark att slå upp sina tält på, så det är inte underligt, att det inte är något bevänt med dessa marknader längre. Sin högkonjunktur hade dessa marknader på den tid då tjänstefolket voro stadda från år till år och hade en veckas ledighet vid Mikaeli. Nu går folk dit mest av pur nyfikenhet. Själva handeln spelar ingen roll, men de kommer likväl uppifrån med baljor och sådant.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 7480:7.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin

Härad: L u g g u d e Adress:

~~XXXX~~ Söcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson

Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ljusinbrinning.

Okänd i Höganäs.

ACC. N.R.

M 7480:8.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
~~Socken~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mårten

firades med gås, men lutfisk förekom inte så mycket förr i tiden. Det är en sedvänja som man infört på senare år. Vi där hemma ha alltid haft kanin till Mårten. Mårten har liksom julen varit en familjeidyll.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M. 7480:9.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin

Härad: L u g g u d e Adress: _____

~~XXXX~~ H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson

Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lucia
har firats inom ungdomsföreningar på sista tiden men inte i
äldsta tid.

ACC. N:R

M 7480:10.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
xSöken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Källor.

Några dylika ha inte förekommit i vår trakt.

Eldar

ute i det fria ha inte heller förekommit.

Utklädningar

ha endast förekommit vid fastan, då de slog katten ur tunnan samt vid Tjugondagen, då ungdom klädde ut sig samt gick omkring och körde ut Knut.

ACC. N:R.

M 7480:11.

Landskap: S k å n e Uppptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
Söcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Upppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Höganäs utveckling. I.

Det är framför allt en man, som måste ha äran av att Höganäs blev vad det nu är, och det är greve Eric Ruuth. Det var han som såg till att stenkolsbrytningen kom igång i den skala som medförde uppkomsten av ett gruvsamhälle. Ruuth hade erhållit grevetitel år 1792 och är stamfader till den ännu existerande grevliga ätten Ruuth. När greve Ruuth började var här endast ett obetydligt fiskeläge, men tack vare hans energi uppstod Bruket och Ryd. Trots att han hade många intressen var Höganäs alltid hans skötebarn, och vad han ville, uttryckte han kanske bäst i ett tal som han höll 1813 i Vetenskapsakademien. Greve Eric Ruuth dog emellertid redan 1820 men hade dock lett Bolaget under 23 år. Hans byst invigdes en vacker sommardag i juli 1861, varvid minst 3,000 människor voro närvarande. Bysten hade tillverkats i Höganäs av skulptören och bildhuggaren Edvard Ferdinand Ring, som var anställd vid kärlfabriken. Samme konstnär modellerade för övrigt ännu en byst som står framför Höganäs Museum och som föreställer Magnus Stenbock.

Kolbrytningen började redan 1797 i Höganäs, men man kom snart under fund med att enbart kolbrytning inte lönade sig. År 1826 började man använda den eldfasta leran. Den första bologsstämman hölls i Hälsingborg den 29 maj 1797, och en av de första åtgärder som måste vidtagas var att skaffa bostäder åt arbetarna. Man flyttade några trähus från Hälsingborg, bl.a. den gamla tullkammaren. Man beslöt också att bygga de gamla sjölängorna och lerhuset. Detta var alltså de första hus som Bolaget uppförde. "Lerhuset" tjänstgjorde under de första åren som apotek och läkarebostad.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR.

7480:12.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress: _____
xSöcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Höganäs utveckling forts. 2.

De första schakten som bearbetades lågo norr om Höganäs fiskläge, "Tjörreds by". Inalles ha under årens lopp bearbetats ett femtiotal schakt, varav 20 haft nummer, t.ex. 8, 9, 10 o.s.v. De övriga ha haft namn såsom Hjälpen, Besväret, Försöket, Union, Kronan, Tillflykten, Hazard o.s.v. Korgar och folk hissades upp med en vanlig hamplina och hissen drogs medelst en väldig hästvandring. Detta sätt användes ända till början av 1860-talet, då vagnar anskaffades och modernare hissar infördes. I äldre tider använde man också små hästar i gruvan för transport. Dessa hästar måste vara mycket små, eftersom höjden i gruvan var begränsad. Under 1890-talet fanns det i Oscars och Ahlströmers schakt ett femtiotal sådana där små hästar. Den siste hästen togs upp från Oscars schakt så sent som 1914. Linbanorna gjorde hästarna överflödiga. Kolen högs i regel för hand ända fram till vår egen tid. Ända fram till 1870-talet använde man talgljus som belysning, vilka ersattes med rovoljelampor. Vid linbanor och schakt finnes nu allmänt elektrisk belysning. År 1880 fanns det i Ahlströmer och Oscar 140 kolhuggare. Den gruva som nu är i drift, "Gustaf Adolf", har sedan 1927 undergått en genomgripande rationaliseringsprocess. Gamla tidens kolhuggare hade det inte lätt. Det inträffade under vintern ofta, att de inte fingo se dagsljuset och solen mer än en gång i veckan - nämligen om söndagen. Befolkningen var dock alltid gemyllig och förnöjsam.

År 1826 började man som sagt tillvarataga även den eldfasta leran. Från denna tid började fabriksdriften. Man började försiktigt med tegel, pannor och lerkärl och på 1860-talet började man även tillverka rör.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M 7480:13.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
Söcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Höganäs utveckling forts. 3.

Under de första åren var det två slagare, som slog vardera 500 sten om dagen eller 47,000 sten om året. Under åren 1862 och 1870 fanns också ett glasbruk, som huvudsakligen tillverkade fönsterglas. Fabriken gick emellertid med förlust och lades ned. Rörtillverkningen började vid Höganäs 1869 med två ångpressar, och 1895 var den nya rörfabriken färdig. Bolaget byggde också på "Ryd" ett väveri, som var avsett att bereda arbete åt arbetarnas döttrar och änkor, men även denna drift visade sig lönlös, varför väveriet nedlades. Byggnaden omändrades till församlingens första kyrka, som invigdes i maj 1854. Församlingens förste kyrkoherde blev G. O. Olin, som förut varit vice pastor i Väsby. Församlingens förste klockare hette Jöns Olsson, och han fungerade även som skollärare. Det första postkontoret tillkom 1850. Förut hade man hämtat posten fyra gånger i veckan i Hälsingborg. Under åren 1845-67 var överjägmästare J. Sjöcrona styresman för Stenkolsverket. Förhållandena tedde sig inte vidare ljusa. Barnen kunde varken läsa eller skriva, och flickorna kunde varken använda synål eller strumpsticka. Sjöcrona gjorde emellertid mycket för samhället. Han anlade också Tivoli och skänkte arbetarna instrumenten till Höganäs musikkår. År 1864 byggde han i Tivoliparken ett hus med en större sal, avsedd att användas av arbetarna. Byggnaden restaurerades 1899 och blev 1927 kommunhus.

Höganäs på 1880-talet tedde sig helt annorlunda än i våra dagar. Samhället bestod liksom av tre olika delar: Ryd, numera Höganäs Övre, "Bruket" eller Norra Sandflyget och det gamla Höganäs fiskkäge. Bostäderna på Ryd voro så gott som alla Bolagets egendom. På Tivolivången fanns på 80-talet endast åker

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7480:14

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: Luggude

Adress:

Söcken: Höganäs Stad.

Berättat av: Nils Svensson

Uppteckningsår: 1941

Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVHöganäs utveckling forts. 4.

Varje år tilldelades ungefär fem arbetare ett 5% lån på 1,200 kr., som återbetalades under 14 år med 5 kr. varje avlöning, alltså var 14:e dag. Dessa medel togos ur en fond, som tillkommit på så sätt att bolaget vid Parisutställningen 1867 erhållit 10,000 kr. som pris för sina präktiga arbetarbostäder. Fonden bar namnet "Napoleonsfonden". Alla skatter erlades av Bolaget för underhåll av kyrka och skolväsende på så sätt att 1 % avdrogs av arbetarnas förtjänst var tremånadsdag. Denna procenttagning upphörde 1902. En kolhuggares genomsnittsförtjänst utgjorde 1898 2. 83 och en dragare hade 2. 25 per dag.

Höganäs utgjorde ursprungligen ett fiskläge vid Öresund. Trakten var glesare bebyggd än i allmänhet i Skåne, beroende på det ofördelaktiga läget. Marken höjde sig obetydligt över havets nivå och stod större delen av året under vatten. Utmed stranden löpte en hög vall, som bestod av flygsand. Det nuvarande Höganäs har uppstått genom sammanslagning av två till sitt ursprung vitt skilda samhällen: å ena sidan det gamla Höganäs fiskläge med sina traditioner och sina egna bystämmor, å andra sidan Höganäs bruksförsamling, som Bolaget bildade enligt Kungl brev av år 1852. Bruksförsamlingen bröts ut från Väsby församling. År 1919 bildades den nuvarande Höganäs församling genom sammanslagning av Bruksförsamlingen och det gamla Höganäs. År 1880 fanns inte mera än 65 hus men 1883 samlades man på Höganäs gästgivargård för att besluta om anläggandet av ett salutorg på Nedre Mark. Överlämnades gratis av jordägarna och samma år utstakades torget. År 1892 blev repslagare Aug. Hermansson polis. Han skulle tjänstgöra lördags- och helgdagskvällar mot en ersättning av 1. 50. Samme Hermansson blev också lykttändare med 75 kr. i lön.

Skriv endast på denna sida!

ACC. Nr.

M 7480:15.

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: L u g g u d e

Adress: _____

xx ~~Socken~~: H ö g a n ä s S t a d .

Berättat av: Nils Svensson

Uppteckningsår: 1941

Född år 1880..... i H ö g a n ä s

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVHöganäs utveckling. forts. 5

Den första gatubelysningen erhöill staden såsom gåva av H.W. Schweitz, som skänkte Höganäs 14 fotogenlyktor. Resande kunde huvudsakligen ta in på två ställen, nämligen på Hotell Höganäs och Höganäs Gästgivargård med burskap.

Stenkolsbolaget inrättade bl.a. också en skola vid Polhemsgatan 2, mitt emot Höganäs' museum. Den förste läraren i denna skola var fältväbel J. A. Ljung, som efterträddes av en båtskeppare från Jonstorp, Mattias Bergman. Det sägs att han kom gående hit i förhoppning att få något arbete vid hamnen. När han kom hit var emellertid platsen redan upptagen och han blev skolmästare vid gruvans skola. Bergman tjänstgjorde för övrigt från 1830 till 1847. Skolan på den tiden var helt och hållet Bolagets enskilda företag, och när barnantalet närmade sig 300, var Bergman tvungen att införa varannandagsläsning. Men så kom 1842 med den första folkskolestadgan, och enligt detta lagförslag skulle varje församling inrätta minst en folkskola. Bergman trädde tillbaka från sin befattning och efterträddes efter fem år, 1847, av Jöns Nilsson.

Intresset för musik har alltid varit mycket stort i Höganäs. Redan i början av 1860-talet bildade arbetarna en egen orkester. Bolaget ställde gratis instrument och ledare till förfogande. Musikkåren stiftades av disponent Sjöcrona och dess förste ledare var sergeant N. Thyboni.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7480:16.

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: L u g g u d e

Adress:

xxSocken: H ö g a n ä s S t a d .

Berättat av: Nils Svensson

Uppteckningsår: 1941

Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVJulseder och bruk förr och nu.

/ / efter en handskriven uppsats / /

Julen är i våra dagar inte längre vad den var för hundra år sedan, då man kunde räkna med en hel rad av festligheter. Julen har nu koncentrerat sig till några snabbt flyende timmar, förlagda i huvudsak till julaftonen. Vad som följer därefter är vilodag eller ligiltighet.

Julens sinnebild är för oss framför allt granen, trots att den är av mycket ung upprinnelse. Julen är släktens fest, då anförvanter, som eljest ej se varandra på hela året, resa långa vägar för att råkas. Den som inte har anförvanter får först vid jul känna vad bitter ensamhet vill säga. Julen är hemmets och hemkänslans fest men också barnens fest framför alla andra. Julen är ju kristenhetens förnämsta högtid, eftersom den firas till minne av Jesu födelse. Den verkliga tidpunkten för Jesu födelse har emellertid varken de heliga skrifterna eller traditionen bevarat och den var länge föremål för lärda meningssutbyten mellan de stora kyrkofäderna. Det var inom den västerländska kyrkan som man först - omkr. mitten av 4:e århundradet - började fira den 25 dec. som dagen för Jesu ankomst till jorden, och i slutet av samma århundrade upptogs även bruket av den österländska kyrkan. Inom denna kyrka hade man förut firat den 6 januari som Jesu födelsedag. Det var en särskild tanke som låg till grund för valet av den 25 dec. I det jordiska ljusets återvändande såg man nämligen en symbol av det världens uppgångna andliga ljuset. Även ur en annan synpunkt var denna tid ägnad att företrädesvis göras till en kristen huvudfest. Av ålder firade nämligen de flesta gamla folk just vid denna tidpunkt naturens återuppvaknande med offerfester. Sådana fester

forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7480:17.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress:
Söcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julseder och bruk förr och nu. forts. 2.

voro judarnas "tempelinvigningssfest", grekernas "chronia", romarnas "saturnalia" och nordbornas midvinterblot. Att julen i Norden blev en stor festtid berodde till en del på de förhållanden, under vilka våra förfäder levde. Hos alla folk, som bo långt mot norr, framträder olikheten mellan sommaren och vintern mycket starkt. Sommaren var arbetets tid, då förråden skulle insamlas, om vintern levde man däremot i en tvungen verksamhet och livnärde sig av de insamlade förråden. Om vintern hade man tid till stora religiösa fester. Bönder och andra sutto tämligen sysslolösa.

Julfirandet förr och nu skiljer sig ju i mycket och mycket. Genom axplock ur befintligakällor kan man tydligt se, hur bruken förändrats på blott ett hundratal år. Allmogen indelade julhögtiden i tre i varandra gående kretsar. Den yttersta kretsen omfattade två månader, från den 1 dec.-1 febr., den inre från Lucia till Knut/13 dec.-13 jan., och slutligen den innersta från julafton till Trettondagen, de tolv dagar då allt arbete skulle vila, den heliga tiden då offentlig julfrid påbjöds. Denna julfrid innebar innerst, att domstolarnas verksamhet inställdes, men den hade också en annan sida. Under den ständiga sysslolöshet, som också blev en följd av julfriden, med allt dess festande, julstugor och upptåg, behövde folket en extra påminnelse. Straffet fördubblades för dem som begick någon våldsamhet under julen, och särskilda julvakter tillsattes för att avstyra bråk och slagsmål. På landet var julvilan djupt inrotad i folkets medvetande. Allt arbete inskränktes till det minsta möjliga. Man skulle ha tröskat, slaktat, bryggt samt köpt hem allt som behövdes till Jul. Efter Lucia, som var en liten jul för sig, kom så det egentliga julstöket som räckte ända till skymningen på julafton. Man

forts.

ACC. N:R. M 7780:18.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e Adress: _____
*Socken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVJulseder och bruk förr och nu. forts. 3.

hade inte ens tid till ett ordnat mål mat denna dag, men på spisen stod grytan med fläskspad, vari julskinkan kokats och alla husets medlemmar tog sin brödskiva och doppade i spadet. Det är den bekanta seden att "doppa i grytan", och därav namnet "doppareda'n". Seden fortlever ännu i många svenska hem. Så kom Julafton med sin helgfrid, sedan man tagit sitt obligatoriska bad, avkastat alla arbetsplagg och iklätt sig sina bästa kläder. Själva motsättningen mellan de brådiskande bestyren under dagen och dagarna innan och den på kvällen plötsligt inträdande helgfriden och festglädjen gav dagen en särskild prägel, och däri ligger nog än i dag ej så litet av själva stämmingsvärdet förborgat. Mången husmor känner säkerligen inte att det är jul, om inte brådskan med förberedelserna gått före och bildar liksom bakgrunden till det hela. Man strödde halm på golvet efter övriga former och man tog fram vävnader och hyenden ur kistorna och pyntade stugan med. Halmen skulle ligga kvar på golvet så länge julen varade, fast den så småningom blev söndertrampad, men julhalmen skulle bevaras, ty dess kraft var stor. Man band den i kors och anbringade den som skyddsmedel över dörrarna. Den gavs som foder åt kreaturen, när de släpptes ut på bete på våren för att skydda dem från olycka o. s. v.

De gemensamma badstugor, som voro brukliga till 1700-talet voro långt ifrån sådana badanstalter som vi ha i våra dagar. Dyliga badstugor funnos i varje by. Läkarna ansågo dem för smittospridare och drog därför i härnad mot dem med påföljd att de förbjödos i slutet av 1700-talet. Dessa badstugor blevo sedan brytstugor, och då linodlingen upphörde, försvunno de alldeles. Badstugorna begagnades knappast oftare än vid jularna.

forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR

M 7480:19

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e . Adress:
~~Staden~~ Höganäs Stad . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julseder och bruk förr och nu. forts. 4.

Rätt humoristiska ordstäv ge en lysande bild av förhållandena. I vårt land säger käringen: "Stackars prästen som skall tvätta sig var söndag, jag tycker det är nog julafton". Då man badat, tog man rena kläder på sig, vilka man medförde och det var tro- ligen den enda dag på året som många bytte underkläder. När man lämnade badstugan, lade man ett dyktigt fång ved på elden samt hällde vatten över de glödande stenarna, så att imman blev stark, ty efteråt trodde man att själarna kommo för att få sig ett ång- bad. Andemakterna, såväl goda som onda, hade stor makt vid jul. Man sökte dock ej hålla de övernaturliga makterna borta all- deles, men man skyddade sig i gengäld mot de faror, som deras be- sök kunde medföra. Det var t. ex. därför som man snodde ihop halm till kors, vilka placerades framför portar, dörrar, ja, t. o. m. framför hundkojan.

Då makterna voro i rörelse hade människorna också mer än eljest tillfälle att skåda in i den andra världen och i fram- tiden, trodde man. Alla de stora festerna äro orakeltider, som de kallades, men främst jultiden och framför allt julnatten. Man gick den s. k. årsgången, vilken enligt svensk folktro kan före- tagas fem nätter på året: Lucia, Tomedag och de tre juldagarna. Men den som skulle gå årsgång, måste förbereda sig med att fasta eller sitta i ensamhet, ej se eld, ej omtala sitt uppsåt för nå- gon eller yttra ett ord. I den uppjagade sinnesstämning, vari dy- lika förberedelser försatte en för övertro benägen människa på den tiden, var det all utsikt till att spänningen och mörkret skulle vilseleda hennes ögon. Man kan nästan vara säker på att

forts.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7480:20.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: L u g g u d e . Adress: _____
xSöcken: H ö g a n ä s S t a d . Berättat av: Nils Svensson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1880 i Höganäs

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julseder och bruk förr och nu. forts. 5.

de som gått årsgång också har sett en hel del. Malade han under denna vandring, kom han att stamma i all sin tid. Han fick ej le, ty då blev han snedmynt, han fick inte se sig om, ty då var all möda till ingen nytta och han måste börja om igen. Men det var naturligtvis svårt att hålla fattningen, ty man fick se och höra så många underliga ting, och mest gällde det framtiden. Bli det ett gott år, hugger det med liar och räfsas och rättor draga stora sädeslass. Hörs ingenting sådant, blir det ett dåligt år. Kommer man till en gård, där någon skall dö under året, möter man likskaran. Otaliga berättelser finnas vid dessa tider, då folktrons alla väsen släpptes lösa. Korsvägen spelade också en stor roll vid dessa årsgångar. Den var platsen för de varsel man sökte, och här har folk fått se vad man gått efter.

Något som var enklare än årsgången var att stiga upp på taket vid midnattstimmen och se ned i skorstenen eller med ett lakan över huvudet se upp på takåsen. Såg man en likkista, betydde det dödsfall under året, en vaggå ett barn, en krona ett bröllop etc.

Ett annat nordiskt orakel var att sitta julstuga. På natten stängde man sig inne i ett hus, där aldrig någon sov, nämligen i badstugan och satte sig framför en skål med brännvin, en med öl och en med vatten. Den tillkommande infinner sig då och griper en av skålarna. Är det den med brännvin, betyder det rikedom, öl betyder välstånd, vatten fattigdom. Skall man förbli ogift, bäres en likkista in. Spörjandet gäller alltid samma frågor: död eller äktenskap samt hurudant nästa års gröda skall bli, samt hur husdjur och människor skola trivas.

Skriv endast på denna sida!